IQRO JURNALI / 2023
GUVOHNOMA № 060680
E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934
VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

СУННАТГАРОЙ ВА СУННАТШИКАНИИ ШОИРОНИ ҒАЗАЛСАРОИ ЎЗБЕКИСТОН

(масъалаҳои балоғати тасвир ва вазну қофия)

Меҳмон Нарзиқулов

докторанти Донишгоҳи давлатии Самарқанд

ба номи Шароф Рашидов

Аннотатсия

Шоирон умуман чанд тарзи ифодаи сухан доранд. Гурӯҳе сухан аз чизе, воқиае, ҳолате мегӯянд, барои ҳамин ин шоирон ба достонсароӣ бештар моиланд; гурӯҳи дигари шоирон матлабу мақсад ва бархе масъалаҳои маъмули зиндагиро бо камоли ҳунару сухани манзум мароми асосии эҷодии худ медонанд. Агар Лоиқи бузург шоири муҳокима бошад,.. Абдулло Субҳон ба тарзи сухангӯии хеш ба ҳеҷ кадом аз шоирони муосир монандие надорад. Шоир мехоҳад худро дар олами шоиронае таҷассум созад, яъне шеъри ӯ воситаи ифодаи ҳолати шоиронаи ӯст. Бино ин сӯзу сози шахсию қалбӣ, дунёи дил мабдаи тавлиди нақши рӯҳию қалбии эҷоди вай аст.

Калидвожаҳо

Паймон, Абдулло Субҳон, ғазал, назм, шакли ғазал, навоварӣ, таҳаввули жанри ғазал, шоирони ғазалсаро, суннатгароӣ, вазни шеър, қофия, адабиёти форсӣ-тоҷикӣ.

Ҳангоме ки шеърҳои Абдулло Субҳонро бомулоҳизатар мехонем, шоирро дар ҳолатҳои мухталифи рӯҳи завқи худ – офаридани образҳо дарёфт мекунем, ки ин аз усулҳои мураккабтарини тарзи тасвир ба шумор меравад. Бояд гуфт, ки ин тарзи тасвир нахуст ба шахсияти шоир равобити қавие дорад ва густариши эҷодиёти ӯ тобеъ ба тарзи зиндагии ӯ вобастагӣ дорад. Одатан аз рӯи як маҷмӯъаи шоир ба як хулосаи муайян омадан ҳеҷ гоҳ мумкин нест, ҳатто барои ин зарурат низ нест. Чашм медорем ба мисраъҳои:

“Ӯ низ аз ҳусну ҷамоли духтарони рашки дунё сер”,

“Мошу биринҷи мӯйҳои қиблагоҳаш пеши чашм оянд”[1].

Ё:

“Сари гулро набурем,

Дили гил пора шавад.

...Саҳарӣ бӯи Худоро шунидам аз боғе,

Ки пур аз савсану садбаргу гули раъно буд...”[2].

[1] Абдулло Субҳон, гарди анҷум, саҳ. 42.

[2] Ҳамон маҷмӯъа, саҳ. 44.

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Назар афканед ба ибораороии шоир: “духтарони рашки дунё”, “мӯйҳои қиблагоҳ”, “дили гил”, “бӯи Худоро шунидан”. Инчунин ибораороиҳо аз бисёр нозукхаёлии ӯ дарак медиҳанд, яъне шоир биниши хоси худро дорад. Инчунин тасвирҳои ҳаммонанду каммонанд дар дигар шоирон низ ба мушоҳида мерасанд. Бавижа ин нигоҳи жарфи шоириро дар эҷодиёти Лоиқу Бозор ва чанд тани дигар мебинем. Аз шоирони эронӣ дар баробари Нодирпур ва чанд нафари дигаре, хусусан дар ашъори Сӯҳроби Сипеҳрӣ, мушоҳида мекунем, ки ин бесабаб нест.

Солҳои охир бо кӯшишу эҳтимоми гурӯҳи олимони адабиётшиноси кишвар дастрас гардидани ашъори шоирони ҳамзабон муяссар гардид, ки ин бешубҳа ба густариши фарҳангу шеъру шоирӣ саҳми арзандаест. Мисоле аз Сӯҳроби Сипеҳрӣ:

... Медонам, сабзаеро биканам, хоҳам мурд.

Меравам боло то авч, ман пур аз болу парам

Роҳ мебинам дар зулмат, ман пур аз фонусам.

Ман пур аз нураму шан

Ва пур аз дору дарахт...[3]

Абдулло Субҳон дар эҷоди дубайтӣ низ таҷрибаи бой дорад ва бо ин намуди шеърӣ ба муваффақиятҳо ноил гаштааст:

Агар моро надорӣ чашми дидан,

Ва ё ки тоқату тоби шунидан,

Бубин худрову бишнав хештанро,

Ки дар худ ёбӣ пайғоми расидан.

Ва боз:

Чаро оқил дар ин дунё забун аст,

Дарахти орзуяш сарнагун аст?

Хӯрад ҷоҳил май аз хумхонаи давр,

Вале пур ҷоми оқил з-ашку хун аст (саҳ. 63).

Гузориши масъала хеле аъло аст ва ин ипорвизатсияи шоир “дарахти орзуяш сарнагун” – яъне образи тамсилии мушаххаси шоир ҷолиби таваҷҷӯҳ аст ва акнун мебояд ба ин пурсиши фалсафии хеш – “Чаро оқил дар ин дунё забун аст?” посух ҷуст, ҳамагон мунтазири посухи олиҷаноби шоиранд, вале афсӯс “Хӯрад ҷоҳил май аз хумхонаи давр” гуфтани шоир на посух ба ин гузориш ҳасту на анҷоми мантиқии шеър.

[3] Наргис Шоалиева. Сухроб Сипеҳрий шеъриятида инсон ва ирфон. – Т.: 2012, саҳ. 73.

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Дар сари ин гуфтугӯ бояд хотирнишон кард, ки дар ашъори Абдулло Субҳон бисёр ғазалҳои тозае ҳастанд ва итминон дорем, ба мухлисони шеъру шоирӣ писанд хоҳанд омад. Ба ин чанд аз ғазалҳои шоир, ки мазмунҳои баланду воло доранд, мисол шуда метавонат. Аз ҷумла ғазали “Ба профессор Ш.Шукуров” ва “Ҳар толибе ба сидқ харидори ишқ нест” аз лиҳози банду баст, мундариҷа, шакл ва тарзи услуб аз маҳорати баланди шоирии Абдулло Субҳон дарак хоҳад дод.

Чизи дигаре, ки моро шод мегардонад, бохабарии шоир аз илми аруз, илми балоғат ва мукаммал мусаллаҳ будан ба ҳунари суханварӣ мебошад. Саҳве оиди вазни шеър дар ғазалҳои ӯ дида намешавад. Барои мо ду ғазали шоир, ки дар баҳри **музореъи мусаммани ахраби макфуфи маҳзуф** иншо шудаанд, хеле писанд омад. Дар ин вазн, ки нақшааш **мафъӯлу, фо(ъ)илоту, мафо(ъ)ºлу, фо(ъ)илун - -v/-v-v/v- -v/-v-** аст, Ҳофизи ширинкалом низ ғазалҳои зиёде гуфтааст:

Дӯш огаҳӣ зи ёри сафаркарда дод бод,

Ман низ дил ба бод диҳам, ҳарчи бод, бод...

Ё:

Мо озмудаем дар ин шаҳр бахти хеш,

Берун кашид бояд аз ин варта рахти хеш...

Бояд гуфт, ки на ҳамаи шоирони муосири мо дар ин вазн бенуқсон шеър иншо менамоянд. Гоҳ-гоҳ дар рӯзномаву маҷаллаҳои гузаштаву имрӯз ғазалҳое ёфтан мумкин аст, ки маҳз дар ҳамин вазн ба саҳв роҳ додаанд. Нозукии бағоят муҳими вазни мазкурро бархе шоирони муосири мо чуқур дарк накардаанд. Вале Абдулло Субҳон дар ин вазн бо камоли илҳом ва шеърфаҳмии том ғазал гуфтааст:

Ҳар толибе ба сидқ харидори ишқ нест,

Бар дӯши ҳар ки дил бихӯрад, бори ишқ нест...

... Дори баланд лоиқи сарҳои саркаш аст,

Аз баҳри мо баландтар аз дори ишқ нест[4].

Ё:

Як гом дуртар зи адам зиндаем мо,

Дар ҷодаҳои сабзи қалам зиндаем мо...

... Бегона нестем дар ин сарзамини пок,

Дар порае зи хоки Аҷам зиндаем мо[5].

[4] Абдулло Субҳон. Гарди анҷум, саҳ. 60.
[5] Ҳамон маҷмӯъа, саҳ. 62.

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Бархе ақида доранд, ки гўё шеъри имрўз хонанда надорад. Ин ақида тамоман ғалат аст ва ба бахти мо хонандаи тоҷик шеъру шоириро дўст ва аз таи дил парастиш дорад.

Дар ҳар сурат тавассути таҳлили боло тавонистем, каме бошад ҳам, ба ҷаҳони шоиронаи Абдулло Субҳон ворид шавем ва бояд пазируфт, ки агар жарфтар бингарем, дармеёбем, ки саҳми арзандаи Абдулло Субҳон дар густариши адабиёти форсизабонони дунё ниҳоят калон аст.

Дар ғазалиёти Паймон низ маҳорати баланди забондонӣ ва шоирии ӯ ҳувайдо шудааст. Ибораороии шоир низ аз маҳорати баланди ӯ дарак медиҳад, ки мо дар зер мисолашро хоҳем овард:

Заврақи умед, авранги сангин, ҳусни анҷом, рахши армон, аспи ҳиммат, сипоҳи дай, шоҳини далер, ҷаҳони фандпайванд, шохи вафо, тирамоҳи пирӣ, савор аст марги ман, ҳабиби саркаш, бо мижжа хок рӯфтан, шомро ба субҳ кашидан, хуми айём, аз кӯҳи Ватан ғурур омӯхтан, подаи ғам, санги ғам ва ғайраҳо.

Паймон услуби дигари назаррасе дорад, ки ба шакли шеърияти ӯ вобастагӣ дошта, дар шоирони дигар камтар ба назар мерасад, ин нигориши матлаъи шеър, яъне ба ҳусни матлаъ таваҷҷӯҳи хоса доштани шоир аст:

Қадамгаҳи хаёлҳои ман,

Ватан!

Қаламраҳи мақолҳои ман,

Ватан!

Намозгоҳи меҳр бастаам,

Ватан!

Ниёзгоҳи ҷони хастаам,

Ватан!..[6]

Ин шеър гарчанде дар қолаби маснавӣ гуфта шудааст, дар мазмун як ғазали зебоест, ки ҳар байти он шоҳбайти як ғазал буда дар якҷоягӣ як асари бузургеро ҳамемонад.

Ба матлаъи ғазалҳои дигар чашм меандозем:

Ҳар он чи гуфта шуд, бо шунуфтан намесазад,

Ҳар он чи шунуфтанд, ба гуфтан намесазад (саҳ. 50).

Ҳама роҳро бихоҳам, ки раҳи мурод бошад,

Ҳама одамӣ дар ин роҳи умед шод бошад (саҳ. 53).

[6] Паймон. Шабовез, саҳ. 8 (Минбаъд сафаҳоти ин китоб дар пайнавишт оварда мешаванд).

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Ба рухат қасам, ба ҷуз рӯи ту чашми ман набинад,

Зи ҳазор сӯи ҷуз сӯи ту чашми ман набинад (саҳ. 57).

Ва чунин ҳолат дар бисёр дубайтиҳои ӯ низ ба чашм мехуранд, ки инро дар илми бадеъ **санъати тарсеъ** низ меноманд:

Дилам тарсад, агар бо ман набошӣ,

Чу мӯ ларзад, агар бо ман набошӣ (саҳ. 201).

Марав аз ман, марав аз ман, гули ман,

Марав аз тан, марав аз тан, дили ман (саҳ. 200).

Чаманро накҳат ар набшад, чаман чист?

Суханро ҳикмат ар набшад, сухан чист? (саҳ. 194).

Истифодаи санъати **ирсолу масал** дар эҷодиёти Паймон афзалият дошта, боиси тазйини камоли ӯ гардидааст. Шоир дар мисраъи аввали байт фикреро ифода намуда, сипас дар мисраъи сонӣ онро бо мисолҳо тақвият медиҳад, яъне мисраъи нахуст чун гузориш тасдиқ ва мисраъи дуввум тавсияву густариши мисраъи аввал қарор мегирад:

Ҳар нукта намесазад ба гуфтан,

Бепарда шавад аз шукуфтан (саҳ. 81).

Фирдавсӣ ку, ки Рустами дигар бупарварад?

Кас пуштбони одамӣ бепуштбон нашуд (саҳ. 54).

Оҳан, ки сангхӯрдаву тосид, бегумон

Бар кӯра носазост, ба тафтан намесазад.

ва дар мақтаъ:

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Паймон аз ину он набарад ину он, зи бас

Ҳар мусҳафе ба нусха гирифтан намесазад (саҳ. 50).

Пайдо набувад гавҳари арзандатар аз ишқ,

Ганҷи абаду давлати пояндатар аз ишқ (саҳ. 69).

Доираи истифодаи вазнҳои шеър низ шаҳодат бар он аст, Паймон аз нозукиҳои илми арӯз бохабар аст ва чанд ғазалҳои ӯ аз ҷумла:

“Ҳар он чи гуфта шуд, ба шунуфтан намесазад” (саҳ. 50);

“Тарсам ту то ба ман нарасиву аҷал расад” (саҳ. 51);

“Афсӯс, он чи хостаам, дар ҷаҳон нашуд” (саҳ. 54);

“Бар ман дареғ бод равам дил наёфта”;

“Тарсам, ки бехабар шаваму аз барам равӣ” (саҳ. 92)

ва шеърҳои “Меҳр”, “Синтоб” дар баҳри **Музореъи мусаммани ахраби макфуфи маҳзуфу гоҳе мақсур** эҷод шудаанд, ки дар ашъори шоирони намоёни муосири форсу тоҷик басо маҳдуданд ва аз назари рисоланависони маъруфи ин илм истифодаи ин вазнҳо мӯътабар дониста шудаанд. На ҳар шоир метавонад дар ин ду намуди вазн (дигаре баҳри **рамали мусаммани машкул**ро дар назар дорем) мукаммал шеърҳо биофаранд.

Мавзӯи модар аз мавзӯъҳои абадию ҷовидонии адабиёту санъат мебошад. Дар ин ҷода аксар шоирон маҳорату истеъдоди хешро дар тасвири модар имтиҳон намудаанд, аз ин рӯ, дар ин боб асари навин офаридан ва сазовори баҳои хуби хонанда шудан кори саҳл нест.

Гарон афтад маро ҳар меҳрубонӣ, к-ояд аз ёрон,

Куҷоӣ? Меҳрубониҳои арзони ту мехоҳам.

Ҳавои боди атромези қасри дигаронам нест,

Ҳавову боди гардолуди айвони ту мехоҳам.

ва поёнтар:

Ҳама ҷоизаи давру мукофоти замонамро.

Ба авфи як гуноҳам аз ту қуробони ту мехоҳам (саҳ. 76)

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Ин байтҳои боло, ки овардем, шаҳодати онанд, ки кӯшишҳои ӯ дар ситоиши модар бе натиҷа намондаанд ва байти “Ҳавои боди атромези қасри дигаронам нест, Ҳавову боди гардолуди айвони ту мехоҳам”- гуфтани шоир чизи навест дар ситоиши модар.

Ба назари мо дар ин садаи навин қадре дақиқтар роҷеъ ба Паймон (оиди ашъораш) изҳори назар нашудааст, то ки мақоми ӯро дар миёни шоирони форсигӯи кишвари Ӯзбекистон дар арсаи шеъру шоирӣ муайян намояд, бино бар ин ногузир бо он нукта мерасем, ки имрӯз ба қадри имкон мақоми ӯро дар дунёи шоирони на фақат форсигӯи кишвари Ӯзбекистон, балки берун аз ин марз муайян намоем.

“Шинохтани истеъдод – истеъдоди нодиртар аст” гуфтаанд. Паймон дар шеърҳояш кӯшиш менамояд, ки симои инсони ҳақиқӣ, инсони соҳибистеъдодро биофарад. Истеъдод фақат насиби санъатварон нест, он на танҳо дар шеъру ҳунар таҷассум мегардад, балки зебо ошиқ будан, зебо сӯхтан, зебо зистан ва зебо аз дунё гузаштан ҳам истеъдод аст.

Паймон шоирест эҳсоси иҷтимоияш пурқувват ва дар шеърҳояш оҳангҳои иҷтимоӣ бо ҳиссиёти шахсии ӯ омехта, самимӣ ва пуртаъсир садо медиҳанд. Ашёи бархе шеърҳоро таассуроти шахсӣ, ҳиссиёти озмудаи шоир тартиб додаанд. Дар шеърҳое, ки бунёди онҳо бар таассурот озмудааст, қобилияти таъсирангезӣ пурзуртар мебошад ва бешубҳа вай бо ин таъсирангезӣ тавассути нишон додани умдатарин хусусияти таассурот ва ҷузъиёти мушаххаси мавзӯъ муваффақ шудааст, ки ин аллакай шаҳодати истеъдоду маҳорати шоирии ӯст.

Паймон аз ибтидо такроран ба мавзӯъҳои забонзад азм накарданро беҳтар медонад ва агар дар ягон шеъраш чунин ҳодиса рӯх дода бошад, ӯ албатта паҳлуҳои дигари ашё ва ҳодисаро ба тасвир кашиданро зарур медонад. Маълум аст, ки ҳар як инсон қисматашро ба Ватан мепайвандад ва ӯро аз ҷону дил дӯсташ медорад ва дилкандани хешро аз Ватан амри маҳол медонад ва ин албатта суханҳои умумӣ ҳастанду халос. Аммо он касе, ки нахуст қадри зодгоҳашро дарк мекунад, албатта ба қадри Ватан ҳам хоҳад расид ва оғозгоҳи Ватанро бидуни зодгоҳаш тасаввур намекунад ва ҳар кас, ки ҳарчи шуд маҳз аз он хоҳад шуд. Ва шеъри шоир “Синтоби ман” далели ҳамин гуфтаҳои фавқ шуда метавонад:

Пуштибони ҳафт пушти асли ман, Синтоби[7] ман,

Чур унсури ман андар як сухан, Синтоби ман ...

... Ҳусни оғоз аз ту бурдам, боли парвоз аз ту кош,

Ҳусни анҷомам диҳӣ - гӯру кафан, Синтоби ман ...

ва дар мақтаъ:

Ҳамчу андар сина дил бошӣ ту Паймонро азиз,

Ай аниси ман, Ватан андар Ватан, Синтоби ман.

[7] Ватани (деҳаи) бобоии шоир.

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Ба ин шабеҳ мазмунҳои тоза оиди Ватан дар ашъори ӯ хусусан дар дубайтиҳояш кам нестанд ва дар ин қабил шеърҳо кӯшидааст, ки тири ҳадафаш нишонрас бошад:

Дило, аз домани миллат ватан гир,

Бари марду зани миллат ватан гир.

Чу бӯ аз гул бадар шав аз тани худ,

Шакли шеърҳои Паймон ба таври шоёне истеъдоди ӯро намоён мекунад. Дубайтӣ ва рубоӣ (ҳарчанд рубоиёти ӯро мавриди омӯзиш қарор надодаем) ба тарзи сухангӯии шоир хеле мувофиқанд, яъне онҳо ифодаи рӯҳия ва ҳолати гӯяндаанд. Бино бар ин, аз назари мо услуби Паймон дар эҷоди дубайтию рубоӣ аз дигар шоирони муосири форсигӯ чандон тафовути назаррасе дорад. Майли шоир ба шаклҳои хурди шеър, яъне ба дубайтӣ ва махсусан ба рубоӣ ҳувайдост. Дар маҷмӯаи “Шабовез” миқдори дубайтиҳо ба 375 ва рубоӣ 513 мерасад ва ин танҳо мушоҳидаи афзоиши миқдорӣ набуда, балки пеш аз ҳама як навъ ба ихчамбаёнӣ ва дарку ифодаи фалсафӣ бештар майл пайдо кардани Паймонро нишон медиҳад. Аз ҷумла, Паймон ба ин шакли шеърӣ - яъне дубайтӣ меҳри беандозае доштани худро чунин баён намудааст:

Дубайтӣ нӯши ҷони хастаи мост,

Беҳин рози зи дил ворастаи мост.

Яке з-он байти сури кӯтаҳи мо,

Дигар байти ғами пайвастаи мо (саҳ. 174).

Гузашта аз ин, ба фикру андешаи мо бархе дубайтиҳои Паймон, гарчанде аз ҷиҳате қобили қабуланд, вале эшон то дараҷае аз образҳои тоза орӣ нестанд, лекин аз ҷиҳати истифодаи санъатҳои бадеӣ, ба вижа, **тарсеъ, тазод, ирсолу масал, талмеҳ, ҳусни матлаъ, ташбеҳ, истиора ва таносуби сухан,** ки асоси ҳамаи санъатҳои бадеист ва инчунин истифодаи **вазн** (баҳри Музореъи макфуфи маҳзуф, баҳри Рамали машкул), **қофия, радиф** ва бархе дигар талаботи назм аз шоирони форсигӯи муосир чун Гулназар, Камол Насрулло, Низом Қосим ва чанде дигарон тафовути назаррас надорад.

Мусаллам ҳаст, ки ҳунармандони асил дастҳуши лағзишҳои ғайри маънӣ намешаванд ва иффати қалам ва баландиҳои рӯҳи худро аз даст намедиҳанд, вале бархе чунин ҳам мешавад, ки ҳодисаеро жарф пайхас намудан ба эшон низ муяссар намегардад ва ин боиси сустии эҳсоси қиёсии ҳунарманд мегардад.

Дар “Шабовез” дубайтие омада:

Фалак фикру хаёли мо надорад,

Ғами авҷу камоли мо надорад.

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

Биё, имрӯз хуш бошем, ай дил,

Ки фардо, балки ҳоли мо надорад? (192).

ва ин ҷо ба андешаи мо дар мисраъи охирин шоир гуфтанӣ ҳаст, ки ӯ (яъне фалак) парвои ҳоли мо надорад, лекин “Ки фардо, балки ҳоли мо надорад” чандон барои баёни матлаб мувофиқ наомадааст.

Ғайр аз ин бояд ёдовар шуд, дар ғазалиёти Паймон бархе нуқсонҳои дигар низ ба чашм мехӯранд. Аз ҷумла дар матлаъи ғазали

“Ҳар он чи гуфта шуд, ба шунуфтан намесазад,

Ҳар он чи шунуфтанд, ба гуфтан намесазад.” (саҳ. 50)

дар мисраъи сонӣ калимаи “шунуфтанд” дар мисраъи аввали шеъри “Меҳр” “Берун нарафтам зи Ватан ман раъйи худ” дар рукни ҳашв ва дар мисраъи аввали банди сонӣ калимаи “берун” (“бурун” бошад) вазни шеърро халалдор намудааст, ки дар баҳри **Музореъи мусаммани ахраби макфуфи маҳзуф** омадааст.

Вале дар шеъри Ҷаъфар ин ҳолат ба чашм намерасад. Албатта дар эҷодиёти ӯ ғазал мавқеъи марказиро ишғол мекунад. Ҳар як аз ин ғазалҳо ғазали мустақил буда, ҳатто ғазалҳои таврия ва ё ашъори назиравии ӯ наву тозаанд. Баъзе аз ғазалиёти шоир, ки дар таври Мавлавӣ ё Машраб ё Ҳофиз ва ё Лоиқ гуфта шудаанд, аз ҷониби шоир румиёна ё машрабона гӯён ишорат шудааст.

Шоир дар ҷодаи ғазалсароӣ ба навовариҳои зиёде мушарраф шудааст. Аз як тараф сабку услуби нигориши шоирони мумтоз, аз тарафи дигар саъйу кӯшиш ва дарки шеъру шоирӣ ба шоир имконият додаанд, ки вай дар пайравӣ аз шоирони мотақаддам ба дастовардҳои зиёде мушарраф шавад. Ба ибораи Аҳмад Абдуллоев “...ғазалҳои таврияи Ҷаъфар ҳам, ки ин нуктаро ӯ дар оғози шеъраш албатта ишора мекунад, ғазалҳои наву сифатан тозаанд, оҳанги тақлид ё татаббӯъ аз онҳо шунида намешавад. Ҷаъфар онҳоро таврия қарор дода, зимнан суханони наву тоза баён кардааст ва дар онҳо сад андар сад бакорати сухан нигоҳ дошта шудааст. Аммо гузашта аз ин шумо ғазалҳои тозаэҷоди шоиронаро нигаред, онҳо бо илҳоми саршор ва гармии хосса суруда шудаанд; оҳанги дили нотакрори шоир ва масштаби пурвусъату амиқи дунёи рангини суханварии ӯро намоиш медиҳанд.”[8]

Бале ғазалиёти Ҷаъфарро метавон ғазали модерн гуфт. Шоир фикри бикрро дар қолаби ғазал зикр мекунад. Яъне шоир бар тани шеъраш рӯҳу равони тоза дамида ҳуллаи суннатӣ пӯшонида бо як пайкон ду-се нишон мегирад. Аввало, вай анъанаи пешиниёнро дар шаклу қолиб идома медиҳад. Сониян, маъниҳои наву замонавӣ ва образҳои тоза ба тозаро дар он қолиб медамад. Солисан, рӯҳияву изтиробҳо, ҳолоти гуногуни равонӣ, эҳсосоти нозуки худро ба онҳо пероста мекунад. Ва ба ибороти Ҷумъа Ҳамроҳ “шеъри Ҷаъфар таҷаллии шахсияти

[8] Ховар, 1–15 феврали соли 2012, саҳ. 9

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

ӯст. Мо хоҳем ё нахоҳем ҳастии рӯҳонӣ ва ҷисмонии шоирро дар шеъраш мебинем ва ҳис мекунем”[9].

Ҷаъфар дар шеъраш гоҳо дар осмонҳо парвоз дораду ба Ҳақ наздик шудан мехоҳад ва гоҳо дар заминҳо дар ҷустуҷӯи ҳақиқат аст. Ва дар ҳақиқат баъзан онро ақаллан дар шеъраш дарёб намудааст. Ҷаъфар шоири назарбаланд аст, вале “назарбаланд” нест. Ӯ чун пирони маънавияш Ҳаллоҷу Ансорӣ, Мавлавиву Аттор, Саййидову Бедил, Машрабу дигару дигарон оддисту хокӣ. Ӯ худро бесабаб ҳеҷ гоҳ наметояд ва инро дар шеъраш низ баррасӣ намудааст. Ана аз ҳамин сабаб шеъри Ҷаъфар рангину ҷолиб ва ҷовидонист.

Вақте хонанда ба маҷмӯъаҳои шоирро аз аввал то ба охир чашм меандозад, инкишофи шеъри ӯро зина ба зина шеър ба шеър дарк мекунад. Хонанда ҳис мекунад, ки чӣ гуна аз ашъори аввал то ба ҳозир дараҷаи тасвири шоир рушду нумӯ кардааст. Ва инак, Ҷаъфар ба сифати як тан аз шоирони неруманди форсисаро шинохта мешавад. Барои тақвияти гуфтаҳоямон боз ба навиштаҳои Сафарзода рӯй меоварем:

“...Метавон гуфт, ки адабиёти муосири форсӣ-тоҷикии Ӯзбекистон шоире назири Ҷаъфар Муҳаммадро камтар дар худ дидааст. Аз ин рӯст, ки ӯ дар адабиёти давраи истиқлол аз ҷойгоҳи вижае бархурдор мебошад. Ҷаъфар дар канори дастовардҳояш дар шеъри нав, дар ғазал низ муваффақиятҳое ба даст овард, ки қобили мулоҳиза аст”[10].

Аз мутолиаи шеърҳои Ҷаъфари Муҳаммад бармеояд, ки шеър сарнавишти ӯст. Дар роҳи басе пурнишебу фарози шеър шоир бомасъулият қадам мезанад. Аз ҳилоли мисраъҳои шоир, аз мазмуну ғояи шеърҳои ӯ кас ба осонӣ огоҳ меёбад, ки ӯ бемақсад қалам ба даст намегирад, ӯ дард дорад, ӯ дар назди ҷомеа ба хонандагон ҷавобгӯ аст. Ҳанӯз шоири тавоно дар шеъри "Шеър ойини ман аст" ба хонанда гуё ҳисобот медода бошад, бо қатъияти том гуфта буд, ки бемақсад, беасос ба даст қалам нахоҳад гирифт. Агар шеър нагӯяд чун моҳии беобмонда лабташна мемирад. — Аз шеър ба ман кафан бидузед ва пасон ба хокам бисупоред,— гуфтааст шоир:

Дар ҷаҳоне, ки ба ҷуз талхӣ надод,
Коми ошиқро лаби ширини ёр,
Дар ҷаҳоне, ки сари Фарҳодро,
Теша бишкаст аз дили сангини ёр,
Шеър Ширини ман аст!..[11]

Адабиётҳои истифодашуда

1. Абдулло Субҳон. Гарди анҷум. – Т.: O’zbekiston, 2007, 72 саҳ.
2. Абдулло Субҳон. Мушки субҳ. – Душанбе: Адиб, 1988.
3. Абдулло Субҳон. Уфуқи пиндор. – Т.: Меҳнат, 2000.
4. Абдулҷаббор Кокоӣ. Овозҳои насли сурх. – Теҳрон: Уруҷ, 1386 ҳ.ш., 178 саҳ.
5. Абдулҳусайни Зарринкӯб. Ошноӣ бо нақди адабӣ. – Теҳрон: Сухан, 1384 ҳ.ш., 508 саҳ.

[9] Таҷаллӣ, қисмати муқаддимавӣ, саҳ. 4
[10] Форсисароёни Ӯзбекистон, саҳ. 41–42
[11] Шеър оини ӯст. – Ховар, 1–15 апрели соли 2012, саҳ. 9

VOLUME 7, ISSUE 1, 2023

6. Абдулғанӣ Мирзоев. Сездаҳ мақола. – Душанбе: Ирфон, 1977, 288 саҳ.
7.Паймон. Шабоҳанг. – Т.: Ёзувчи, 2000, 240 саҳ.
8. Паймон. Шабоҳанг. – Т.: “Sharq”, 2012, 272 саҳ.
9. Пайрав Сулаймонӣ. Маҷмӯаи шеърҳо. – Сталинобод: 1941, саҳ.
10. Раҳим Ҳошим. Солҳо дар саҳифаҳо. Мақолаҳо ва Ёддоштҳо. – Душанбе: Адиб, 1988, 320 саҳ.
11. Раҳмонов Шоҳзамон. Таҳаввули воҳидҳои лирикӣ. – Душанбе: Адиб, 1988, 144 саҳ.
12.Ҷаъфар Муҳаммад. Чашми борон. – Термиз: Ҷайҳун, 1997. саҳ.
13. Ҷаъфар Муҳаммад. Мижгони офтоб. – Душанбе: Оли Сом он, 1999.
14.Ҷаъфар Муҳаммад. Тулӯъи сабзи ранг. Т.: Нашриёти мероси халқи ба номи А.Қодирӣ, 2003.
15. Ҷаъфар Муҳаммад, Р.Қурбониён. Ёдат ба хайр Ҷонибек. – Ховар. № 20 (60), 16–31 декабри соли 2011, саҳ. 8–9
16.. Ҷаъфари Муайиди Шерозӣ. Шеъри форсӣ аз машрутият то имрӯз. – Теҳрон: 1357.
17.. Ҷаъфар Муҳаммад. Таҷаллӣ. – Т.: Доиратулмаорифи миллии Ӯзбекистон, 2008, 288 саҳ.
18. Ҷаъфар Муҳаммад. Ошиқи ишқ. Маҷмӯаи шеър. – Т.: “Yangi nashr”, 2011, 288 саҳ.

WORDLY
KNOWLEDGE